

EIGENDOM VAN:
VOGELWERKGROEP
'DE KEMPEN'
Tel. Archiefbeheerder: 04977-5862

De Blauwe Klauwier

uitgave: V.W.G. de Kempen

VOOR U GELEZEN

In het journal für Ornithologie staat een artikel over de manier waarop een visarend zijn prooi vangt. Het is een analyse van filmopnamen die gemaakt zijn van duikende Visarenden. Het duiken, het opstijgen uit het water, het wegvliegen met prooi is met aardige tekeningen aanschouwelijk gemaakt. Echt iets voor degenen die geïnteresseerd zijn in de manier waarop vogels hun vleugels kunnen gebruiken. In hetzelfde nummer van het Journal für Ornithologie, dat van juli 1981, staan voor het grootste deel bijdragen over de broedbiologie van een aantal vogelsoorten. Dit is ook het geval met Bird Study van maart 1982. Daarbij is het aardig om te zien op hoeveel verschillende aspecten de onderzoeker zich kan toespitsen. Afhankelijk van de vraagstelling is de methode ook vaak verschillend, hoewel met dezelfde methode ook vaak weer heel verschillende zaken kunnen worden bekeken.

In het Journal gaat het om Grote en Kleine Karekiet, Sperwergrasmus en Nachtegaal, en de daarbij gebruikte methoden komen neer op kartering van zingende mannetjes, zoeken en controleren van nesten, ringen van jongen en oude vogels. Dit levert dan gegevens op over de grootte van de populatie in het studiegebied, grootte van territoria, nestdichtheid, ligging van de nesten, datum van het eerste ei, gemiddelde legselgrootte, broedduur, broedsucces, aantal jongen per paar, voorkomen van een tweede broedsel en polygamie, plaats-trouw van de oudervogels, herkomst van de populatie, leeftijds-opbouw ervan, zangactiviteit, gedrag bij paarvorming en bij verzorging van de jongen.

In het algemeen zijn dit dus gegevens die slechts verzameld kunnen worden door specialisten op deze manier van intensieve studie van een bepaalde soort. Veel van die gegevens zijn in eerste instantie ook alleen maar interessant voor die specialisten die de kennis over bepaalde soorten willen vergroten. Verder kunnen ze dienen als vergelijkingsmateriaal voor andere soorten.

Ik zal dus maar geen tabel geven met al die gegevens van bovengenoemde soorten; dat is in de oorspronkelijke artikelen zo op te zoeken.

In Bird Study gaat het om bewerkingen van gegevens van "nest record cards": kaarten waarop de gegevens van een bepaald broedgeval worden ingevuld zoals: hoogte van het nest, nestboom, datum eerste ei, aantal eieren enz. maar ook biotoopgegevens. Die nestkaarten kunnen door iedereen worden ingevuld en opgestuurd, dus niet alleen door specialisten. Met het verzamelen van nestgegevens op kaarten is men in 1939 begonnen en tot nu toe zijn er meer dan 600.000 verzameld, van alle delen van de Britse eilanden. Zo heeft men in de loop van enkele tientallen jaren een schat aan gegevens verkregen.

In het begin werden de nestkaarten vooral gebruikt om meer te weten te komen van de broedbiologie van veel vogelsoorten. Nu blijkt dat de gegevens van die nestkaarten ook nog voor andere doeleinden bruikbaar zijn. Een aantal artikelen demonstren dat.

Zo staat er een artikel in over de invloed van de iepeziekte op het nestgedrag van vogels van het agrarisch landschap (farmland birds). De meeste vogels bleken, noodgedwongen, minder gebruik te maken van iepen als nestboom maar konden toch voldoende alternatieve nestplaatsen vinden. Alleen de gegevens van de Kerkuil wezen erop dat deze na het verdwijnen van de zieke nestboom, geen andere nestgelegenheid konden vinden. In Engeland broedt de Kerkuil nl. regelmatig in holle bomen en in iepen ontstaan gemakkelijk holten. Het verdwijnen van de iepen zou een van de oorzaken kunnen zijn van de achteruitgang van de Kerkuil.

Verder staat er een artikel in over de invloed van het weer op het broeden van de Grauwe vliegenvanger. Deze combinatie van weergegevens met nestkaartgegevens levert ook weer aardige, zij het niet onverwachte conclusies. Grauwe Vliegenvangers begonnen vroeger met de eileg als mei warm was. De hoeveelheid regen en zonneshijn had geen invloed op de legdatum maar de legsels waren groter als mei zonnig was en werden in de loop van het seizoen kleiner. De overlevingskans van de jongen in juni was hoger bij warm en zonnig weer. Combinaties van weersfactoren konden legselgrootte en overleving van de jongen beter voorspellen dan factoren apart. Het weer is dus voor de Grauwe Vliegenvanger een belangrijke factor tijdens het broedseizoen.

Ook het artikel over habitatgebruik en regulering van de legselgrootte bij de Torenvalk is heel aardig om te laten zien wat er nog meer mogelijk is met de gegevens van de nestkaarten. Tussen 1963 en 1978 is de populatie van de Torenvalk op de Br Britse eilanden vervijfvoudigd zo blijkt uit de common bird census. Het aantal broedbiotopen is in dezelfde periode verviervoudigd zo blijkt uit gegevens op de nestkaarten. Moerassen en rotsen werden minder gebruikt en agrarisch en naaldbos meer. Het broedseizoen begon later in jaren met een populatietoename en vroeger in jaren met een populatieafname. Misschien werd dit veroorzaakt doordat het territorium meer moest worden verdedigd in jaren van populatietoename. Vertraging van het broedseizoen geeft kleinere legsels. Ook het gaan broeden in meer verschillende biotopen geeft kleinere legsels wat waarschijnlijk ook een gevolg is van de grotere populatiedichtheid.

Jan Wouters

INGEZONDEN MEDEDELING

Let op vogelvangkooien

Na het D.D.T.-tijdperk is het aantal gevleugelde predatoren in ons land weer toegenomen. tegelijkertijd met de opkomst (beter: het herstel) van verschillende soorten stootvogels is de hetze er-tegen ook weer opgelaaid. Met name de Havik moet het ontgelden. Ook in letterlijke zin, want hoewel het wettelijk verboden is deze beschermde vogel te vangen en/of te doden of pogingen ertoe te ondernemen, riskeren sommige lieden toch eenstrafvervolgning.

Stootvogels kunnen o.a. gevangen worden met vangkooien. Dergelijke kooien zijn ook in gebruik voor het vangen van Zwarte Kraaien, welke onder bepaalde voorwaarden toegestaan zijn. Met kraaienvangkooien kunnen echter ook stootvogels gevangen worden. Onlangs werden er in Twente met één kraaienkooi 6 (!) Buizerden gevangen en gedood. Het is dus zaak dergelijke kooien goed in het oog te houden. De kooien kunnen verschillende afmetingen hebben en bestaan meestal uit een houten geraamte, bekleed met gaas. Bovenin de kooi zit vaak een trechtersvormige opening of de gehele bovenkant is trechtersvormig. De vogels kunnen er wel in maar niet uit, omdat ze bij het ontsnappen de vleugels moeten uitslaan en er met uitgeslagen vleugels niet doorkunnen. Op de bodem van de kooi bevindt zich lokaas, zoals mais, slachtafval en eieren. Ook is het mogelijk dat er gebruik gemaakt wordt van levende tamme lokduiven, met het oog op Haviken.

Het is van het grootste belang dat de illegale stootvogelvangst wordt bestreden en ik vraag iedereen die veel "in het veld" komt op bovengenoemde kooien te letten. Weet u er een te staan geef dat dan onmiddellijk door aan de plaatselijke politie of controleur vogelwet.

Edo Knegtering
Rechterenstraat 17
7556 MJ Hengelo (0)
tel. 074 - 911431
Vogelwerkgroep NIVON

DE KOKMEEUW ALS BROEDVOGEL
VAN DE LANDSCHOTSE HEIDE

- ontwikkeling
- bedreiging
- (- maatregelen)

- door Jacques van Kessel -

Februari 1982

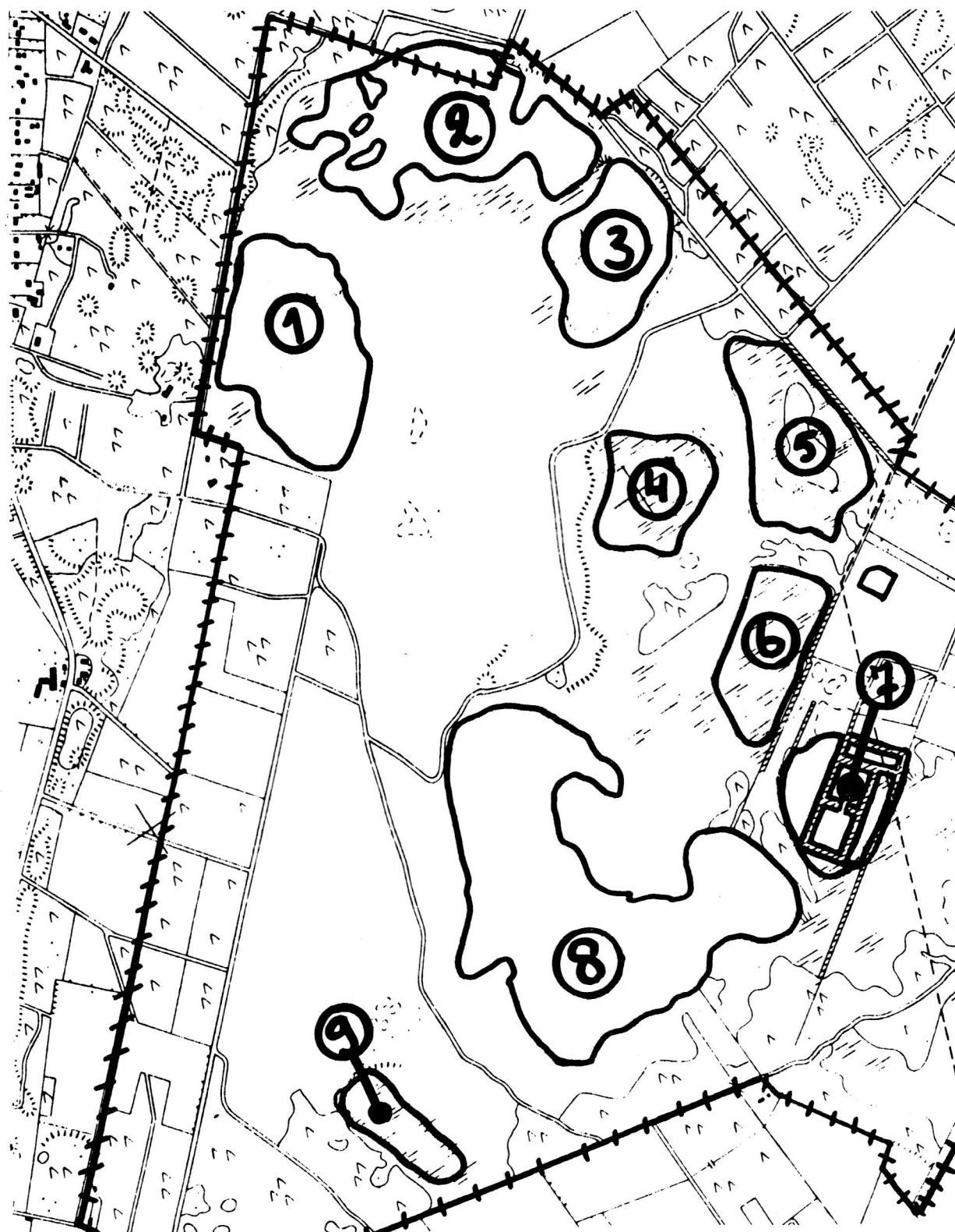
Inleiding:

Het is opvallend dat de Kokmeeuw de laatste jaren sterk in aantal vooruit gaat. Een ontwikkeling die voor een gebied als de Landschotse heide nadelige gevolgen kan hebben. Andere broedvogelsoorten kunnen door het agressieve gedrag van de Kokmeeuwen verstoord worden. Een ander belangrijk aspect is de bedreiging van de flora. Het is immers wel bekend dat hier zeer waardevolle vegetaties voorkomen welke kenmerkend zijn voor voedselarme vennen. Door het grote aantal Kokmeeuwen kan een voedselverrijking ontstaan met als gevolg een sterke ontwikkeling van Pitrus! Deze Pitrus kan beschouwd worden als een gevreesde storingsplant voor vennen, en bij een snelle ontwikkeling van deze soort verdwijnen juist andere belangrijkere plantensoorten. Op de Landschotse heide is de laatste jaren een sterke ontwikkeling van Pitrusvegetaties geconstateerd.

We kunnen ons afvragen waarom de Kokmeeuwen zo sterk zijn toegenomen. Als mogelijke oorzaak kan genoemd worden een verplaatsing of uitstraling van Kokmeeuwen van het Goorven en Flaesven (landgoed de Utrecht), naar de Landschotse heide. In 1981 broedde op het Goorven en Flaesven ca. 2700 paren Kokmeeuwen! De verplaatsing is wellicht veroorzaakt door jaarlijkse acties op het Goorven en Flaesven om daar de aantallen broedparen terug te brengen! Op de Landschotse heide vinden de Kokmeeuwen voldoende nestgelegenheid en fourageer gebieden in de omgeving en bovendien worden ze in dit gebied niet verstoord. Er is een duidelijke toename zichtbaar van totale aantallen broedparen voor dit gebied. In 1979 werd het aantal geschat op 200-300 paar, in 1980 400-500 paar en in 1981 500-600 paar! Hierbij dient vermeld te worden dat in 1981 Botulisme werd geconstateerd, hierdoor zijn de tellingen waarschijnlijk sterk beïnvloed.

Ten slotte een woord van dank aan Monique van Schoubroeck, Tom Heijnen, Lex Peeters, Pieter Wouters en Wim de Kroon, voor het beschikbaar stellen van waarnemingen voor dit verslag.

SITUATIEKAART VENNEN OP DE LANDSCHOTSE HEIDE

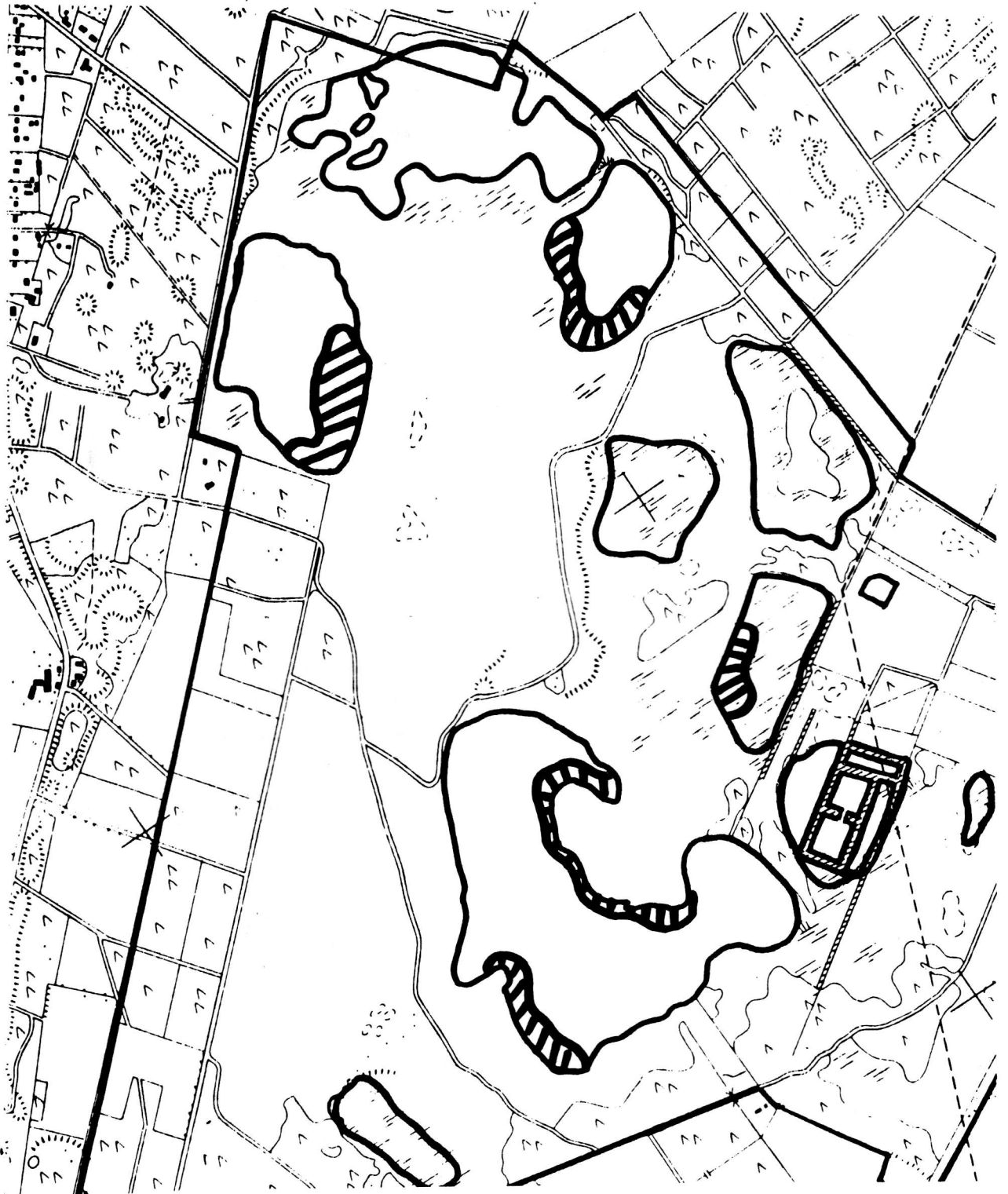
Verklaring:

- 1.= Kromven
- 2.= Withollandsven II
- 3.= Withollandsven I
- 4.= Groot Mosven
- 5.= Berkven

- 6.= Achterste ven
- 7.= Visvijvers
- 8.= Keijenhurkven
- 9.= Scherpven

+++++ begrenzing Beschermd Natuurmonument.

SITUATIEKAART BROEDPLAATSEN KOKMEEUWEN

BROEDPLAATSEN KOKMEEUWEN (Kolonievorming)

Opmerkingen m.b.t. de waarnemingen van de Kokmeeuw.

Uit de waarnemingen blijkt duidelijk dat er sterke verschillen zijn in aantallen Kokmeeuwen per ven. In veel gevallen zijn de aantallen sterk onderschat omdat in de meeste gevallen vanaf een zandpad werd geteld. Soms was het mogelijk de aantallen nesten op afstand te tellen maar toch blijkt dan in de praktijk dat de aantallen zijn onderschat!

Vooraf's avonds zien we vaak grote aantallen omdat juist dan veel adulte vogels bij het nest of nestplaats zijn. Deze vogels maken overdag steeds voedselvluchten. De meeste tellingen worden overdag verricht maar wil je een redelijk goed totaalbeeld hebben zul de tegen de avond moeten tellen. Ook op het Goorven en Flaesven zijn deze grote verschillen in aantallen duidelijk geconstateerd! Ook is het opvallend dat Kokmeeuwen vaak niet worden geteld in de div. gebieden omdat de soort "te gewoon is", en omdat het tellen van aantallen nesten of broedparen vaak erg moeilijk is. Het is zeker geen gewoonte dat waarnemers een kolonie ingaan om aantallen nesten te tellen. Hierdoor ontbreken vaak van de meeste gebieden de gegevens over aantallen broedparen, terwijl dit ook belangrijke informatie is!

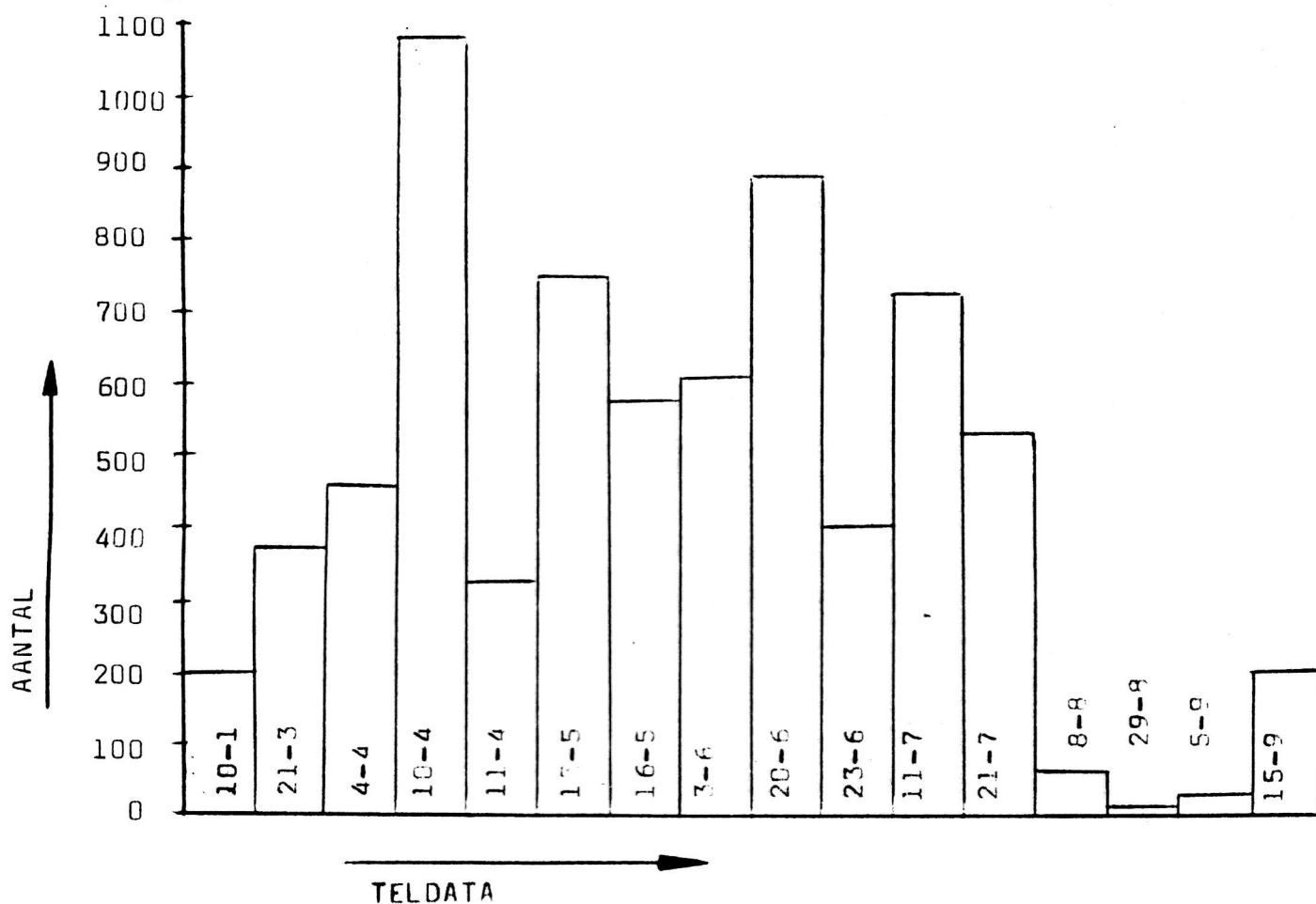
Het broedgebied ten Z.W. van het Berkven, het z.g.n. Achterste ven wordt bijna nooit bezocht door waarnemers omdat het midden in het reservaat ligt. Dit venrestant (Keijenhurk) wordt al enkele jaren als broedgebied gebruikt.

Wat de soort nestplaatsen betreft, Kokmeeuwen op de Landschotse heide gebruiken overwegend Pitruspollen (Kromven, Withollandsven, Achtersteven en ged. Keijenhurk), maar ook wel Pijpestrootjepollen en wel op het Keijenhurkven.

Overzicht aantallen 1981

KEYENHURKVEN 1981		KROMVEN 1981		WITHOLLANDSVEN I 1981	
10-1	200 exx.	21-3	170 exx.	21-3	142 exx.
21-3	70 exx.	4-4	min.100 exx.	4-4	120 exx.
4-4	250 exx.	10-4	min. 180 exx.	10-4	160-170 exx.
10-4	550 exx.	13-5	400-500 exx.	13-5	75 exx.
11-4	400-450 exx.	16-5	500 exx.	16-5	34 exx.
13-5	180 exx.	3-6	400-500 exx.	3-6	60 exx.
16-5	30 exx.	20-6	600-700 exx. w.o. veel juv.	20-6	-
3-6	110 exx.	11-7	600 exx.+50 juv.	11-7	4 ad. + 2 juv. exx.
20-6	140 exx.	21-7	90-100 ad. exx. 250 juv. exx.	21-7	35 ad. +50 onv. exx.
23-6	400 exx.				
9-7	150 exx.				
11-7	52 ad.+25 onv.				
21-7	60 ad.+30 onv.				
8-8	50-60 exx.				
29-8	20 exx. BOTULISME				
5-9	60 exx.				
15-9	200 exx.				
WITHOLLANDSVEN II 1981		BERKVEN 1981		OVERIGE DELEN VAN HET GEBIED 1981	
10-4	10 exx.	10-4	16 exx.	10-4	150-200 weilanden ten W van Witholland
16-5	7 exx.	13-5	27 exx.	11-4	350 exx. weiland Berkven.
20-6	75 exx.	16-5	4 exx.	13-5	15 exx. weiland Berkven
		3-6	8 exx.		
		20-6	3 exx.		
		21-7	3 exx.		

TOTAAL AANTAL KOKMEEUWEN PER TELLING IN 1981

Opmerkingen:

In bovenstaande grafiek zijn duidelijk grote verschillen in aantallen te zien. Waarschijnlijk komt dit door enerzijds de gemaakte telfouten, en anderzijds de invloed van Botulisme op de totale populatie Kokmeeuwen in het gebied!

Vanaf 20 juni werden onv. Kokmeeuwen geteld, het is mogelijk dat er rond 15 juni reeds onv. Kokmeeuwen waren omdat er niet voldoende keren is geteld.

Een normaal verschijnsel is dat Kokmeeuwen zo rond augustus het gebied verlaten. In najaar en winter zien we betrekkelijk weinig Kokmeeuwen in het gebied. In het voorjaar (maart-april) lopen de aantallen snel op en ook al even vlug ontstaan de kolonies.

Overzicht aantallen 1980

- 16-4 400-700 paar Keijenhurk
250-350 paar Kromven
- 7-6 Withollandsven II niets
170 exx. Withollandsven I
150 - 200 exx. Kromven
min. 40 nesten kunnen tellen Keijenhurk
- 12-7 70 exx. Withollandsven I
200-250 exx. Kromven
150 exx. Keijenhurk
- 2-8 150-160 meest onv. exx. Withollandsven I
250-300 meest onv. exx. Kromven
300-350 exx. Keijenhurk

Overzicht aantallen 1979

- 10-6 75 paar Keijenhurk
- 12-7 40 paar Kromven
- 27-6 100 paar Kromven
5 paar Withollandsven I
75-100 paar Keijenhurk
totaalschatting: 200-300 paar.

Overzicht aantallen 1978

- eind juli + 120 exx. Keijenhurk
- 5-8 70-80 exx. Keijenhurk
- 7-10 12 exx. Keijenhurk

Overzicht aantallen 1977

28-5	50-60 nesten Keijenhurk
25-6	20 exx. Keijenhurk
2-6	50-70 nesten Keijenhurk

Overzicht aantallen 1976

Alle vennen gedurende een lange

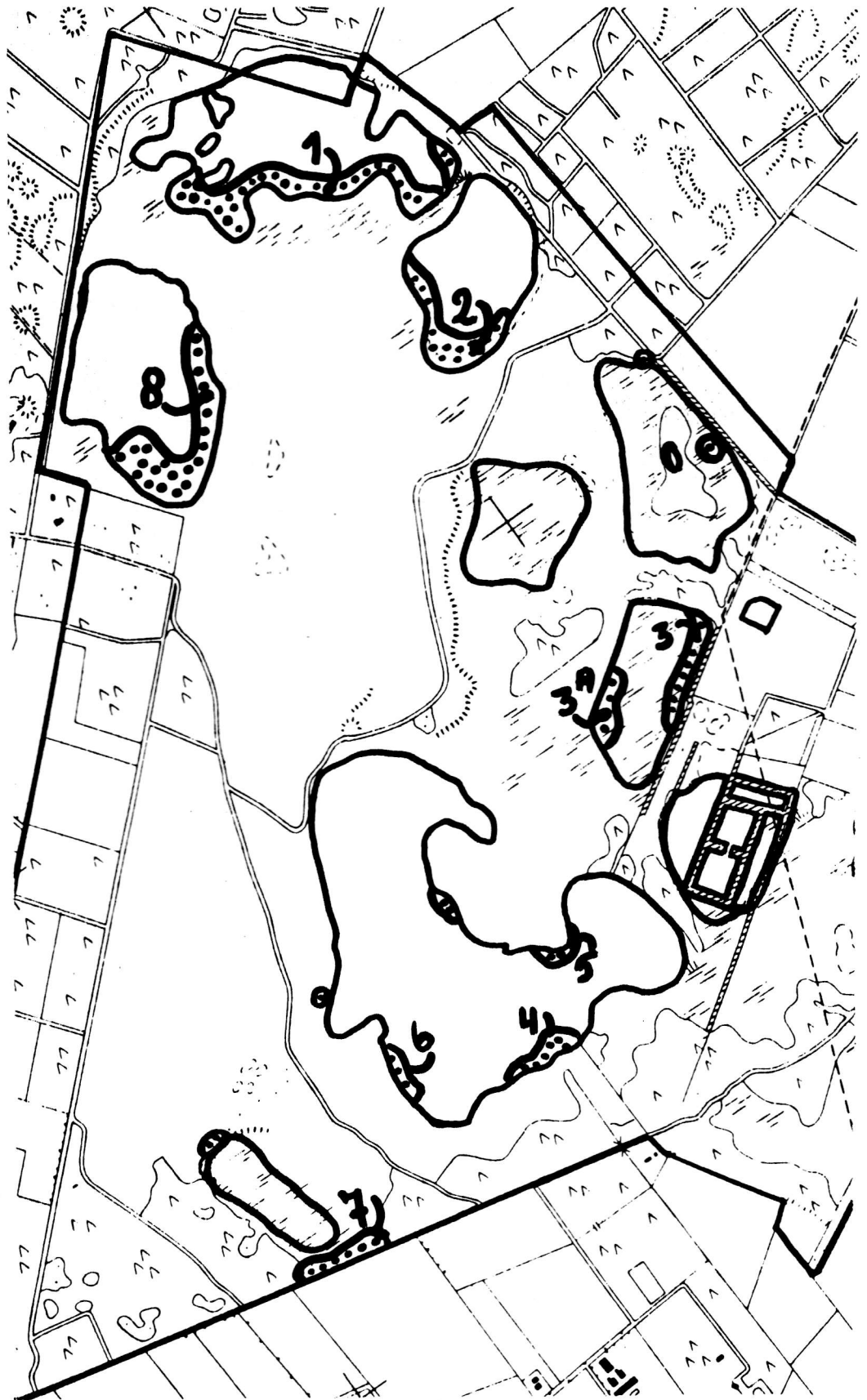
zomerperiode geheel droog.

Ook op andere plaatsen alle vennen geheel droog!

Volgens med. Marco Bakermans zouden op het Kromven toch een aantal Kokmeeuwen hebben gebroed. Het Kromven is ook snel droog komen staan en het is niet bekend om welke aantallen het gaat!

(aanvulling: 26-7-'76 20 exx. rondvliegend boven Kromven. Mededeling Marco Bakermans)

VEGETATIEKAART PITRUSVEGETATIES

Toelichting vegetatiekaart

Het is duidelijk dat de Kokmeeuwen op de Landschotse heide bij voorkeur broeden op Pitruspollen zoals dat ook op vele andere broedplaatsen in de Kempen het geval is.

Op de vegetatiekaart zijn daarom alleen de Pitrusvegetaties ingetekend. Het is de laatste jaren steeds duidelijker geworden dat deze Pitrus, een duidelijke storingsplant, zich sterk uitbreidt. Dit is met name duidelijk te zien bij het Kromven en Withollandsven en in mindere mate bij het Keijenhurkven, en het Achterste ven. De vegetaties in Berkven (0), Achterste ven (3), Keijenhurkven (4) en Scherpven (7) zijn ook duidelijke storingsvegetaties maar deze zijn waarschijnlijk ontstaan door beïnvloeding van de landbouw. Met name voedselrijk landbouwwater wat het natuurgebied binnen loopt is hier de oorzaak van.

Het is wel duidelijk dat door de toename van de Kokmeeuw het van oorsprong voedselarme venwater meer voedselrijker wordt. De Pitrus kan zich hierdoor uitbreiden, en aangezien dit weer een ideale nestgelegenheid biedt is de cirkel rond!

Dit doorlopende proces kan alleen door de mens worden afgeremd.

Uit de div. excursie verslagen van de jaren vijftig over dit gebied waarbij vooral de venvegetaties werden onderzocht, blijkt duidelijk dat in het gehele gebied vrijwel geen Pitrus voorkwam! Slechts één opgave van het Z.W. ged. van de Keijenhurk waar de soort voorkwam. Hierbij werden geen mededelingen gedaan over de oppervlakte en gezien de belangrijke storingsfunctie van deze soort mag dan ook worden aangenomen dat het niet om een grote oppervlakte ging!

LITERATUUR - BRONVERMELDING

- Erve, F. van cs. 1967, Avifauna van Noord Brabant. Assen.
- Kessel, J. van en Tönissen, C., Beheersplan de Landschotse heide, uitg. V.W.G. de Kempen 1973.
- Kessel, J. van, Inventarisatie externe factoren Landschotse heide, uitg. V.W.G. de Kempen 1979.
- Langenhof, V., Enige broedvogels in Noord Brabant, Brabantia 1952 1, 102-109,
- Levensgemeenschappen, Natuurbeheer in Nederland, Rijks Instituut voor Natuurbeheer, uitg. PUDOC 1979.

- Diverse verslagen Landschotse heide, natuurwetenschappelijk archief dossier 51 C, Staatsbosbeheer Utrecht.

- Waarnemingen:
broedvogelarchief V.W.G. de Kempen.
Monique van Schoubroeck (1977 en 1981)
Tom Heijnen (1981)
Lex Peeters (1979 en 1981)
Pieter Wouters (1979 en 1980)
Wim de Kroon (1981)
Jacques van Kessel (1977-1978-1980-1981)
Aanvulling: Marco Bakermans (1976)